

POLITIKENS ARVSYND

Germund Hesslow

Sydsvenska Dagbladet 1995-01-13

Kvällen före julafton sitter jag och fingrar planlöst på fjärrkontrollen till min TV. Plötsligt dyker Ingvar Kamprad upp i rutan och man uttalar några spydigheter om dennes nazistsympatier på fyrtioalet. En stund senare uppträder i samma program en annan diktaturvurmare, nämligen Jan Myrdal. Den senares framträdande motiveras dock inte av några politiska försyndelser. Myrdal kreerar istället rollen av mysfarbror. Han berättar litet om gamla tiders föreställningar om tomten och läser sedan Viktor Rydbergs tomtedikt.

Det kan vara värt att fundera över varför Kamprad och Myrdal behandlas så olika, den förre med nedlåtande förakt och den senare med respekt och beundran.

Det finns förvisso flera skillnader mellan de båda. Kamprads nazistsympatier ligger närmare femtio år tillbaka i tiden. Myrdal har däremot hela tiden konsekvent försvarat rader av politiska bestar som Stalin, Mao Tse-Tung, Pol Pot och Enver Hoxha. Kamprad har gjort avbön för sin förlöpnings medan Myrdal har hållit fast vid sina. Kamprad har så vitt jag förstår alltid varit en politisk amatör, medan Myrdal kan beskrivas som en professionell ideolog. Ändå betraktar man Kamprad som en föraktlig politisk idiot medan man bugar sig i underdånig respekt för Myrdal.

Skall vi fortfarande, femtio år efter kriget, jaga gamla nazister och hålla upp dem till spott och spe? Frågan gäller nu inte dem som begått olika brott som t.ex. koncentrationslägervakter och krigsförbrytare, utan dem som i Sverige sympatiserade med nazismen, personer som Ingmar Bergman och Ingvar Kamprad. Skall de fortfarande hånas eller är det dags att förlåta dem?

Varför anser man överhuvudtaget att gammal nazism är relevant? Spelar det någon roll vad Bergman och Kamprad tyckte för femtio år sedan?

En möjlig förklaring till intresset är att vi vill bestraffa gamla nazistsympatisörer för deras dåliga omdöme. De som idag frestas att ta ställning för diktatorer och mördare skulle då oroa sig för att de i framtiden kan tvingas löpa gatlopp för dagens försyndelser och därför tänka sig för extra noga. Tanken är kanske inte befängd men den är rätt långsökt och den förklarar sannerligen inte varför Myrdal skulle slippa lindrigare undan än Kamprad.

Ett helt legitimt skäl att intressera sig för gamla politiska omdömeslösheter är att vi skulle kunna lära oss något om de psykologiska mekanismerna bakom galna ställningstaganden. Ett sådant (alldeles hedervärt) motiv ligger t.ex. bakom Svante Nordins studium av Fredrik Bööks nazistsympatier. Någon sådan diskussion har dock inte förts i fallen Bergman och Kamprad och torde inte heller ha något intresse. Det som gör Bööks nazistsympatier intressanta är ju hans begåvning och stora humanistiska bildning, egenskaper som saknas hos Kamprad och Bergman.

En tredje möjlighet är nazistiska sympatier är ett symptom på dåligt politisk omdöme. I de fall där en offentlig persons politiska omdöme är av stor betydelse, kan därför tidigare politiska sympatier vara en viktig upplysning. Om vi t.ex. behöver utse några kloka personer som kan presentera analyser av aktuella politiska problem i radio eller TV, så kan det finnas skäl att undvika sådana som visat sig ha farligt fel förut. Detsamma gäller när vi skall utse politiska representanter. När vi väljer riksdagsmän eller kommunalfullmäktige, så nöjer vi oss inte med information om de åsikter som

kandidaterna säger sig ha i aktuella sakfrågor. Nya frågor kommer alltid att dyka upp och då vill vi gärna ha förtroende för våra ombuds politiska omdöme och demokratiska sinnelag.

Detta resonemang kan dock knappast rättfärdiga den uppmärksamhet som kommit Ingvar Kamprad till del. Han har inget som helst politiskt inflytande. Han har inte ställt upp som kandidat till några politiska ämbeten och han ombeds inte dagligen att i radio eller TV presentera sina bedömningar av dagens politiska frågor. Vår tilltro hans förmåga att sälja möbler torde ju knappast ha tagit skada av hans omdömeslösheter för femtio år sedan.

Här föreligger en slående och intressant kontrast till alla dem som försvarat terror och folkmord i kommunistiska diktaturer. Många av dessa personer sitter fortfarande i Sveriges riksdag och en av dem är ordförande i ett parti som förhandlar med vår regering. Människor som Jan Myrdal och PO Enquist, som ganska nyligen och i mogen ålder solidariserat sig med diktaturer och som visat sig komplett odugliga som politiska analytiker vördas allmänt som visa orakel och får breda ut sig i radio och TV om frågor som rör frihet och demokrati.

Är det kanske så att många inte har tillgodogjort sig den historiska läxan av nazismen? Att kritisera gamla nazister är en billig metod att sätta gloria på sig själv - något för politiska posörer. Att se parallellen till mer näraliggande politisk masshysteri och totalitära tendenser är svårare men oändligt mycket viktigare.